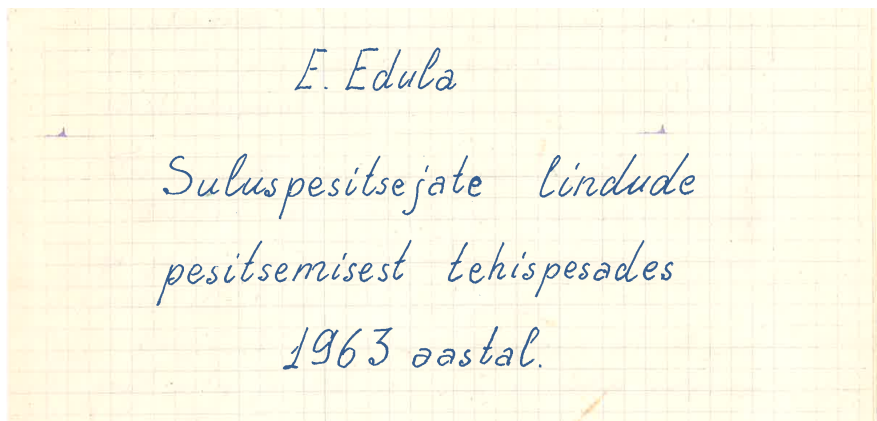

Suluspesitsejate lindude pesitsemisest tehispesades 1963. aastal

Endel Edula

Eesti Ornitoloogiaühing, Veski 4, 51005, Tartu

Toimetaja eessõna

Aja jooksul ilmub päevavalgele materjale, mis on autoril sahtlisse seisma jäänud, sest autor ei ole pidanud neid avaldamise väärliseks, kuid neil on siiski ajalooline väärtus. Järgevalt on avaldatud Eesti Ornitoloogiaühingu auliikme käsikirjad suluspesitsejate pesitsemisest Viljandi maakonnas aastail 1963, 1964 ja 1965–1966. Käsikirjaline töö ilmub originaalkujul kolmes kronoloogilises osas. See töö on järjekorras esimene.

Jaanis Lodjak

Viljandi rajoonis „Ugala“ kolhoosi territooriumil (endine „Kommunisti Tal“ kolh. Matapere II küla) oli 1963.a. tehispesi väljas umbes 120 ha suurusel pindalal, millest ligi pool on põllud. Tehispesi oli metsatunnades, pöösasmitudel ja aedades suvel väljas 132. Tehispesi kontrolliti suve jooksul mitu korda 132-st tehispesast asustati suve jooksul 88 ehk 66,7%.

Tehispesade tüüp ja nende asustus.

Tehispesi on valmistatud mitmesuguse tegumoe ja mitmes suuruses, milledest vähemalt ühes tüüp osutus ebasobivaks oma kuju poolest.

Suureavalisi (ava 8-10cm) pesapankre oli sel suvel vaid kolm ja need näin olid asustatud kuldnookade poolt.

Kuldnookasuurustele lindudele (ava ϕ 5cm) oli väljas pesakaste 5 ja pesapankre 12. Pesakastid olid asustatud 100%. Pesapankrudest oli asustatud 11 ehk 91,7%. Seega oli 17-st kuldnookasuurustele lindudele valmistatud tehispesast asustatud 94,9%.

Väikehindudele (tihasesuurused lennuava ϕ 28-35cm) oli tehispesi põhiliselt kolmes erineva kujuga. Kõige rohkem oli väljas pesapankre. 50-st pesapakust oli asustatud 36 ehk 72%. Lais Poolpesapankre (põhja kuju \square) oli väljas 25 ja neist asustati 14 ehk 56%. Pesakaste oli väljas 20 ja neist asus-

tati 19 ehk 95%

3. hastesuurustele lindudele oli seega väljas kokku 85 tehispesa. Nendest asustati 63 ehk 72,5%. 63-st asustatud tehispesast asustati nelja tehispesa kaks korda. Ühes pesaparus pesitses põldvarblane peale esimese pooli ku konna hävitamist leiskordseelt ka see kunn hävitati. Ühest poolpesaparus tõrjus sootihane sinna vanem pesitsema asunud musta kärbenäpi välja. Ühes pesakastis pesitses peale rasratihase pesakonna lennuvõimestumist must kärbenäpp. Teises pesakastis ehitas must kärbenäpp oma pesa liigikaudse pesale. Esimese pesa hävimise põhjus pole teada.

Suvel oli veel väljas 8 tehispesa poolsuluspesitsejate (väikesed suureavalised $47 \times 10 \text{ cm} = 5 \times 16 \text{ cm}$) pesakastid). Need aga ei leidnud sel aastal kasutamist.

Suvel oli veel üheksa tehispesa puulõhe meenutava kujuga kolmnurkse või ovaalse põhjaga ja vertikaalsuunas pikema kandilise või ovaalse lennuavaga ning sügavusega 7-14 cm. Need ei leidnud aga kasutojaid. Ainult sügisel kasutati mõnda magamist.

Tehispesade asustus linnulinnide järgi.

Ühest tehispesadest, kui mitte arvestada kahe viimases loigus käsitletud tehispesi, asustati suureavalistest tehispesadest kõik kolm kuldnokkadega. 3. hastesuurustele lindudele valmistatud 4-st pesaparus asustati esimesel suvel 1 rasratihasega ja 2 musta kärbenäpiga. 6-st poolpesaparus asustas nelja musta kärbenäpp. Ühest reist neljast tõrjus 500-

lihare must näbunäpi värga. Kolmest pesavahist asustati kõik kolm rasvatihastega.

Seega oli esimest suve pääljas 16 lehispesa ja neist asustati 12 ehk 75%.

Pesitsemise linnuliinide järgi:

1963aasta suvel pesitses lehispesades kakskümmet liini linnu. Neist kõige sagedamaks oli must näbunäpp kes asustas 48 lehispesa ehk 54,5% kõigist asustatud tehispesadest järgnesid kuldnokk 19 asustatud lehispesaga ehk 21,6% asustatuist, rasvatihane 16 asustatud lehispesaga ehk 18,2% asustatuist. Sootihane asustas 2 lehispesa (2,3%), väänkael 2 lehispesa (2,3%), põldvarblane üht lehispesa (1,1%), sinibihane üht lehispesa (1,1%), ja puukõristaja üht lehispesa (1,1%) asustatud lehispesadest.

Kuldnokk (*Sturnus vulgaris*)

Kuldnokk asustas peale ühe pesaparku, milline asus elumajast 200 m kaugusel metsaservas, kõik lehispesad Pärnu elumaja läheduses milliste lennuava oli vastava suurusega (15 lehispesa). Peale nende asustati metsatunna-ales kolm suureavalist pesaparku ja üht tihastele valmistatud pesaparku metsaservas elumajast ligi 200 m kaugusel, millise lennuava olid vähised suures teinud. 2 mail kontrolliti osa tehispesi ja ainult ühest kontrollitud tehispesast leiti üks muna, kuna teised pesad olid peaaegu valmis aga lühjad. Põhilise kontroll toimus 12 mail. Sel ajal olid pesades keskmiselt kantud kurnud. Päidal hiljem olid mitmes pesas

pojad juba koorunud. Poorte väljalennu kohta andmed puuduvad.

Rasvatihane (*Parus major*)

Rasvatihane pesitses hajusalt kogu territooriumil kasutades põhiliselt pesakaste. 12 mail oli mõnes lehis pesas täiskasvanu kuna enamal jaol munemine jätkus. 9 juunil rööngastati kakssas lehis pesas pesakonnad. 16 juuniks oli enamus neist pesakonnadest pesadest lahkunud, kuid osa pesakondi oli veel pesades. 1 juulil leiti esimene pesa teisest pesitusperioodist milles oli kummurinaline täiskasvanu. 20 juulil rööngastati pesakonnast kolm lindu ja linnud lahkusid pesast järgmist nädala jooksul. Teine pesa leiti 21 juulil kuu nõrgalt haigud munaga. 7 juulil oli selles pesakastis vaid natuke rohelist sammalt. Poorte väljalennu kohta andmeid ei ole.

Must kärbsenäpp (*Muscicapa hypoleuca*)

Must kärbsenäpp pesitses hajusalt kogu territooriumil ainult suurema arvukusega kui rasvatihane. 19 mail oli ühes pesas juba 4 muna kuid enamus ehitas alles pesa kuid osal lindudel oli pesas 1 või 2 muna. Põhitiline kontroll toimus 25 ja 26 mail mil enamus munni oli täis. 16 juunil, mil enamikus pesades olid pojad ligi nädala vanused leiti kaks pesa millel oli peaaegu värske kunn. 27 juunil leidus pesades peaaegu kunnuõimestunud poegi. Juuli algul leiti veel kaks must kärbsenäpi pesa milledest ühes olid pojad hiljuti koorunud kuid teises olid munad

Millal viimastest pesadest pojad lahkuvad ei õnnestunud kindlaks teha, kuid kahte tehispesas oli jäänud kumbagisse üks rikkunud muna ja kahte, kumbagisse üks suunud noorlind.

Väänkael (*Jynx torquilla*)

Väänkael pesitses kahes pesaparasus, millidest üks asus Pärskä talu juures kuuse heakis ja teine sellest ligi 600m lääne pool elumaja lähedal riidul tammel. Esimeses oli 25 mail 2 munaline teises 6munaline poolis kurn. Esimesest pesast lahkuvad pojad 1 ja 3 juuni vahel viibides veel mõned päevad pesa läheduses.

Sootihane (*Parus palustris*)

Sootihane kasutas metsatunnade servades olevaid tehispesi milliseel asusid üks teisest umbes 1200m kaugusel. Esimene pesa oli mai esimesel poolil rähni poolt lõhutud. Pesa juures leidus vaid kahe värske muna tüki. Linnud olid veel läheduses. Teises pesas oli 25 mail 3 muna (üks kurn 6 muna) ja pesas leidus veel üks mustkärbenäpi muna. Täa mustkärbenäpi munal oli peal tumedamaid peeni täppe. 9 juunil oli 4-st munast pojad koorunud kuna 16 juunil oli pesa rähni poolt rüüstatud. Pesa materjali sees oli veel teine mustkärbenäpi muna ka sellel munal oli teiselt küljelt peeni tumedamaid täppe.

Sirilitlane (*Parus caeruleus*)

Sirilitlane pesitses sel aastal maja pööningul olevas poolpesaparkus kusjuures maja otka kella laud oli tehispesa ehitamiseks ja väljas oli laua sees vaid kandeliline lennuava, ja pesa asus seespool seina. 25 mail oli pesas 9 keskmiselt haatud muna 2. juunil olid pojad noorunud 16. juunil olid pojad veel pesas.

Tõldvarblane (*Passer montanus*)

Tõldvarblane pesitses Pärsku elumaja juures kuuse heksi paiknevas pesaparkus 12 mail oli pesas poolik kunn 3. munaga milline hävitati. 26. mail oli samas pesaparkus uus pesa viie haatud munaga. Ita see pesa hävitati.

Puukoristaja (*Sitta europaea*)

Puukoristaja pesitses tehispesas eestakordselt. Selleks kasutas ta pöösasniidu ääres olevat metsakunna serva kus pesakast asus kasele noorkuuskede juures. 18 mail oli pesas 7. nädalalt haadud munaga täiskunn 16. juunil oli pesas viis peaaegu lennuvõimelist poega. Pesakastil oli ava rõõbiga väikemaks tehtud. Ita katusevahelisi pragusid oli rõõbiga väikse pandud. Pesa pealmine osa koosnes männikoore lõmpudest. Peed naksid linnu pesalt lahkimisel murad kinni.

Tehispesade kahjustusi.

1963 aasta suvel olid tehispesade põhiliselt kahjustajateks rähnid. Pesitusperioodil müüstasid räh-

niid mõlemad sootihase pesad. Mustnäärtsenäpi pesadest rüüstasid rahnid täielikult seitse pesa ja kaks pesa rüüstati osaliselt, millest üks kasvas üles vaid osa poogi. Teised linnaliigid rüüstati all ei kannatanud. Pesade rüüstamises on tõhutumad tehispesa seinasse auk praegu pesa kõrgusele ja läbi selle pesa lõhutud. Sootihase pesade puhul oli pesa materjal praegu kõik tehispesast välja kistud. Osa 1963a rüüstatud tehispesi rüüstati ka eelmisel suvel Lennuava suuremaks raumimist suvel ei täheldatud.

2. juuni õhtul kuuluti ühe tehispesa (poolpesa pakke) poolt rahni lõksimist. Paatama minnes lendas tehispesa juurest ära suur kirjurnähn. Linn peletati kaugemale. Tehispesa kontrollimisel selgus, et rahn oli tehispesa esiküljele, lennuava alla, paar sentimeetrit pesa servast kõrgemal augu sisse keinud, kuid pesa oli val terve ja vanatüüp pesad. Hüljem silda pesa rahnid enam ei häirunud ja pojad lennuvõimekusid. Muud olulisi kahjustusi sel suvel ei märganud.

Коккквоёте.

1963 aasta suvel asustati 132st tehispesast 66,7% kuskjures kõige enam eelistati pesakaste. Kõige sagedasemaks tehispesade asustajaks oli mustnäärtsenäpp, asustades 54,5% kõigist asustatud tehispesadest. Järgnevid kuldnokk (21,6%) ja rasvatihane (18,2%). Teised liigid asustasid vaid ühte või kahte tehispesa igaüks. Kokku pesitus tehispesades kaheksa linnuliiki, nelidest

puukoristaja kasutas ~~siin~~ antud piirkonnas tehispesa is-
makordselt. Rasvakihasel oli põhiline kurna kevadel
kurnis hiline, kurna teist kurna leidus vaid kahel korral
Must käbse näpil esines neli hilisemat kurna, millised
olid tõenäoliselt järelkurnad. Rahnide rüüste tõttu
said kannatada sootihase pesad ja osa must käbse-
näpi pesadest. Põlvvarblase pesitsemist ta ei näinud.

E. Edula

Piljandi 28 jaan. 1964a.